

הכשרת אוכלוסייה עם צרכים מיוחדים לתפקיד עוזרי הוראה בחינוך הגופני: רציונל ואבני דרך

יגאל פנחס

מבוא

במאמר זה אסקור יוזמה חינוכית פורצת דרך שבמסגרתה משתתפים צעירים עם צרכים מיוחדים בקורס עוזרי הוראה בשיעורי חינוך גופני בבתי ספר יסודיים ועל-יסודיים. בניגוד למשמעות הרווחת, שקורס בחינוך גופני המיועד לאנשים עם צרכים מיוחדים צריך להיות מותאם במיוחד לצורכיהם, במקרה המתואר כאן מדובר בקורס שמכשיר אנשים עם צרכים מיוחדים לעסוק בעצמם בתפקידי הדרכה בתחום החינוך הגופני. ליתר דיוק, זהו קורס המכשיר אנשים עם צרכים מיוחדים למלא תפקיד של עוזרי הוראה בתחום החינוך הגופני במסגרות המיועדות לאוכלוסייה רגילה.

בטרם אציג את הרציונל שמאחורי יוזמה חינוכית זו ואביא תיעוד רלוונטי ומחקרים שנערכו בנושא, אתאר את המאפיינים של הוראת החינוך הגופני ואת האתגרים הייחודיים לתחום זה. התחום מוכר לי היטב, שכן אני עוסק בו באינטנסיביות זה שלושים שנה במסגרות רבות ומגוונות של החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי: בתי ספר יסודיים, בתי ספר על-יסודיים, מכללות למיניהן, יחידות מובחרות בצבא וחוגים פרטיים.

ניסיוני רב השנים בתחום ובמסגרות שונות של הוראה והדרכה לימד אותי שאתגרי ההוראה וההדרכה שבהם נתקלים בתחום הם כלליים בחלקם וקיימים

גם בתחומים אחרים. אתגרים אחרים, לעומתם, ייחודיים לתחום החינוך הגופני. בין האתגרים הכלליים אפשר למנות את ההתמודדות עם בעיות משמעת, קבוצות לימוד גדולות הטרוגניות, יכולות למידה בכיתה והקושי שכל מורה מתמודד אתו להתמיד וללמד באורח יצירתי ואטרקטיבי, להתחדש ולהתעדכן בתחום באופן תדיר.

אל אלה נוספים האתגרים הייחודיים שעמם מתמודדים מורי החינוך הגופני. הם כוללים סכנת פציעה, מחסור חמור בציוד ובמתקנים ראויים, אילוצי מזג אוויר – קור וגשם בחורף, ועומס חום גדול בקיץ – והצורך להתאים את תוכני השיעור לתנאים, ורמות גבוהות של שחיקה ועייפות פיזית. בשל אופי הפעילות, שרובה מתרחשת במרחב פתוח, ניכרת בקרב מורי החינוך הגופני פגיעה מתמשכת במיתרי הקול. מורים אלה הם מודל לחיקוי ודוגמה אישית, ולא רק בתחומים האתיים והאינטלקטואליים, אלא גם בלבוש, במחויבות לשמור על בריאותם ועל מראה ספורטיבי ו"צעיר לנצח". נוסף על הצורך לחנך למגוון ערכים חברתיים ורוחניים, עליהם לחנך גם לבריאות ולשיפור תזונה וכושר, בעידן שבו רבות ההזדמנויות לרבוץ במקום ולהשמין.

נוסף על התמודדות עם אתגרים ייחודיים אלה, נתקלתי פעמים רבות במהלך שנותיי כמורה בתלמידים עם צרכים מיוחדים בבית הספר ומחוצה לו. בדרך כלל לא השתתפו תלמידים אלה בשיעורי החינוך הגופני, אם משום שקיבלו פטור ואם משום שלא יכלו להשתלב בהם מסיבות שונות.

סוגיית קשיי ההשתלבות שיש לילדים עם צרכים מיוחדים בבית הספר, ועם תום תקופת הלימודים גם במעגל החיים, מטרידה כל איש חינוך. במדינת ישראל זוכה אוכלוסייה זו למענה ולתמיכה בעיקר עד גיל 21. לאחר גיל זה פוחתת במידה ניכרת התמיכה שהם מקבלים מהגורמים הממשלתיים האמונים על כך, ובראשם הביטוח הלאומי ומשרד הרווחה. בעקבות זאת תהליך ההתפתחות של אנשים עם צרכים מיוחדים נבלם במידה ניכרת, ורבים מהם מוצאים את עצמם ספונים בבתיהם, חסרי מעש וללא תכלית. בדרך כלל מעורר הדבר דאגה רבה בקרב בני משפחתם, והם נופלים לנטל על סביבתם הקרובה. אוכלוסיית האנשים עם צרכים מיוחדים נקלעת אפוא למשבר הנובע משילוב של נסיבות שליליות: אבטלה ממושכת, היעדר מסגרות חברתיות הולמות, תסכול ואכזבה, הערכה עצמית נמוכה וחוסר ביטחון (יובל, 2015).

נתונים מצערים אלו גרמו לי לתהות עד כמה החברה שבה אנו חיים מכילה

באמת את "האחר", בייחוד לנוכח הכרזות ריקות בנוסח "האחר הוא אני". עד כמה אנו מעוניינים באמת לשלב את האחר במעגלי התעסוקה שלנו ובשגרת חיינו? מהי המשמעות האמיתית של הצירוף "האחר הוא אני"? תשובה מעשית ראשונה לשאלות אלו טמונה בתכנית ייחודית אשר מציעה פתרון לבעיות שהוצגו לעיל. היא תקל על מורי החינוך הגופני ותייעץ להם להתמודד עם האתגרים הניצבים בדרכם, ובר כבוד תספק הזדמנות נדירה לסייע בשילוב ובקידום של אנשים עם צרכים מיוחדים. הפתרון המוצע נוטל את שתי הבעיות ומתיך אותן לכדי מנוף אחד של יצירה וכוח. מדובר בתכנית אשר מציעה הכשרה ייחודית ומבוקרת שתאפשר את שילובם של אנשים עם צרכים מיוחדים בחברה ובמעגל התעסוקה באופן מכובד, ראוי ומועיל לכל השותפים לעשייה. ראוי לציין שלמרות ההיגיון שבתכנית נדרשו כשלוש שנים לשכנע את הגורמים השונים לפתוח את הקורס. היה צורך לשנות את גישת בעלי הצרכים המיוחדים, שלא האמינו בעצמם, ובה בעת לשכנע את האקדמיה שראוי להכשיר אותם ואת בתי הספר שיאפשרו הנגשה ויתמכו בפרויקט. סוגיות התשלום ותקן ההעסקה העתידית טרם נפתרו. ההכרה בכך שאוכלוסיית האנשים עם צרכים מיוחדים ראויה לתגמול וזכאית לו עדיין לא הופנמה (בלוך, שטיגליץ וסייקס, 2011).

רקע עיוני

בעולם וגם בארץ ניכרת בשנים האחרונות עלייה במספר הנרשמים ללימודים במוסדות להשכלה גבוהה מקרב אוכלוסיית האנשים עם צרכים מיוחדים (גרינברגר ולייזר, 2008), אך שילובם בחברה מחייב הדדיות בינם לבינה, ותפיסה שהם מסוגלים לתרום לסביבתם ולא רק להיתרם (רייטר, 2007).

התמורות שחלו בארץ ובעולם בנכונות של אנשים עם צרכים מיוחדים להשתלב בחברה, ובמודעות של כלל האוכלוסייה לאחריותה כלפיהם, הובילו לשינויי חקיקה בארץ, שכללו את חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998, תקנות הנגישות הנובעות ממנו ותיקון פרק ד בחוק חינוך מיוחד ("חוק השילוב", 2002). בעולם ובארץ מציינים כ־3 בדצמבר את היום הבינלאומי לזכויות אנשים עם מוגבלויות כדי להעלות לסדר היום סוגיות רלוונטיות, ואתר "נגישות ישראל" (www.aisrael.org) מציע מידע מגוון בענייני נגישות.

כאמור, מורי החינוך הגופני בבתי הספר היסודיים, בחטיבות הביניים ובחטיבות

העליונות מתמודדים עם כיתות המונות כארבעים תלמידים. מספר כה גבוה של תלמידים יש בו כדי לפגוע פגיעה ניכרת ביעילות ההוראה, להקשות על מתן משובים להוראה, ולצמצם את משכי הלמידה האקטיבית של התלמידים. פעמים רבות מגלה המורה שאין ביכולתו לתת מענה בזמן אמת לאוכלוסייה הטרוגנית ברמת הידע, המוטיבציה והמיומנות הגופנית שלה, קל וחומר כאשר חלק מהכיתה רוצים או צריכים להתאמן במגרש מסוים, ואילו חלק אחר של הכיתה צריכים או רוצים להמשיך באותו זמן לתרגל או ללמוד מיומנות חדשה במרחב אחר. אין ספק כי במצבים מורכבים כאלו נזקק המורה לחינוך גופני לעזרה, ואין עזרה מתאימה יותר מאשר צירוף עוזר הוראה שיסייע לו בשיעורים.

עוזר ההוראה יכול לסייע בדרכים רבות במהלך השיעור. הוא יכול למלא משימות פשוטות של השגחה ושמירה על בטיחות התלמידים ובריאותם, ללוות את המורה ולהגיש לו סיוע בביצוע משימותיו השוטפות, להשתתף בשיפוט של חלק מקבוצת הלימוד, ולסייע בהליכי מדידה והערכה, לרבות במבדקי אות הכושר בחינוך הגופני. עוד יכול עוזר הוראה להשתלב בבית הספר גם כמשגיח בהפסקות, ללוות סיורים ותחרויות, להיות נוכח בפעילויות במועדון הבית ספרי, לשמש משגיח במוקדי פעילות, ועוד.

אפשרות שילוב עוזר הוראה במגוון גדול כל כך של פעילויות מייצרת נסיבות טובות במיוחד לחשיפת יכולותיהם ואיכויותיהם של בעלי צרכים מיוחדים, ולשילובם בתפקידי עוזרי הוראה בחינוך גופני.

שילובם של בעלי צרכים מיוחדים בחברה וההבנה שכל אדם יכול לתרום לחברה בדרכו יסייעו רבות לכל השותפים לעשייה (רוגן, 2007). ראויה לציון מכללת דוד ילין, שיזמה את "הקורס המשולב לשינוי חברתי בתחום המוגבלויות" במסגרת המסלול להכשרת ילדים עם מוגבלויות חמורות. הקורס הוא תולדה של שיתוף פעולה בין המכללה ובין שירותי תמיכה וייעוץ לקידום שינוי חברתי (שתי"ל), והוא עונה על שני צרכים עיקריים: העצמת פעילי שטח עם מוגבלויות ושילובם באקדמיה, וסיום הכשרת סטודנטים לחינוך מיוחד תוך מגע ישיר עם אנשים עם מוגבלויות, מתוך תקווה לקדם הבנה הדדית ושותפות בעשייה ביניהם (בלוך ואח', 2011).

למרות החשיבות שבניצול יכולותיהם של בעלי צרכים מיוחדים ולמרות הצורך הדוחק בעוזרי הוראה בחינוך גופני לא נפתח בארץ (ואולי אף בעולם כולו) קורס שמטרתו להכשיר בעלי צרכים מיוחדים כעוזרי הוראה בחינוך הגופני. שיחות עם

גורמי מפתח בנושא בארץ – מורים, מפקחים בחינוך גופני ומנהלי בתי ספר – העלו שהסיבה העיקרית לכך היא תקציבית. במכללת סמינר הקיבוצים החליטו להרים את הכפפה ולפתוח קורס עוזרי הוראה בחינוך גופני לבעלי צרכים מיוחדים, ובדרך זו להוביל שינוי וליצור מציאות חדשה.

מתודולוגיה

אוכלוסיית עוזרי ההוראה

ראש המרכז, ראש התכנית והמלווה האקדמית של התכנית קיימו כמה פגישות שמטרתן הייתה לקבוע תבחיני קבלה לקורס. שתי נקודות שהושם עליהן דגש היו יכולות תקשורת טובות ויכולת תפקוד גופני סבירה של המועמד. סוכם כי הגורמים המוסמכים יבדקו לעומק במסגרת ריאיון אישי את יכולות הלמידה ואת יכולותיו הרגשיות של המועמד. בראיונות שהתקיימו הושם דגש על הרקע המעשי של המועמדים ועל שאיפותיהם לעסוק בתחום בעתיד. נוסף על כך מילאו המועמדים שאלון הבודק כישורי אוריינות. תבחיני הכניסה המעשיים שנקבעו כללו: יכולת הובלת כדורגל בסלאלום ברגל ימין וברגל שמאל וסיום בבעיטה לקונוס; הקפצת כדורסל ביד ימין וביד שמאל במעבר סלאלום וסיום בקליעה לסל; מסירה עילית וקבלה תחתית בכדור עף; בענף האתלטיקה נבדקה ריצה על הקווים ותרגול ניתור ונחיתה.

קריטריון ההתמדה והשילוב בין תמיכה להעצמה מנבאים הצלחה של סטודנטים בעלי צרכים מיוחדים (Anctil, Ishikawa & Scott, 2008). חיונית לא פחות תרומת התמיכה של המשפחה, ועל כן הורי המועמדים היו נוכחים ומעורבים בכל תהליך הקבלה, לרבות במהלך הראיונות והבחינות. למרות המאמצים שנעשו לשווק את הרעיון שישה תלמידים בלבד – חמישה גברים ואישה אחת – החלו ללמוד בקורס בתשע"ז.

היבטים אתיים

כבר בשלב הראיונות הודגשה לפני המשתתפים והוריהם המחויבות הרבה של מכללת סמינר הקיבוצים לתכנית, והחשיבות הרבה המיוחסת להצלחתה. לשם כך

ליווה ראש התכנית את הקורס בכתיבה רפלקטיבית אישית, שבה נשמרו פרטי המשתתפים חסויים. מילוי השאלונים וההשתתפות בראיונות התקיימו על בסיס רצון חופשי של המשתתפים.

תכנית הקורס

תכנית הלימודים שהוכנה לקורס שילבה בין הנעשה היום בבתי הספר ובין תכנית הלימודים המומלצת של משרד החינוך, לרבות המפורט בנייר העמדה לקווים מנחים לכתיבת תכנית לימודים בחינוך גופני (שובל, שחף ולידור, 2014). הסילבוס כלל 70 שעות עיוניות (אנטומיה, פיזיולוגיה, קינזיולוגיה, תורת האימון ותזונה), 110 שעות אימון במגוון ענפי ספורט (משחקי כדור, אתלטיקה, משחקי נופש ופנאי, חדר כושר), 20 שעות פיתוח מיומנויות אישיות ותעסוקתיות, ו־30 שעות התנסות מעשית בבתי ספר יסודיים ועל־יסודיים. סך הכול 230 שעות.

צוות ההוראה: המפגש בין אנשי מקצוע לבין בעלי צרכים מיוחדים בתהליך הלמידה וההוראה של התכנית התבסס המפגש בין אנשי המקצוע (סגל ההוראה) ובין בעלי הצרכים המיוחדים על "המודל החברתי המשולב" (רייטר, 1997; גיל, 2008). על פי עקרונות המודל, מבנה היחסים במהלך הלימודים מבוסס כולו על שוויון זכויות וכבוד הדדי ועל דיאלוג מתמשך במהלך הקורס. נקודת המוצא היא שכל תלמיד הוא אדם אוטונומי, וקולו צריך להישמע גם אם מדובר בדברי ביקורת. מורי הקורס משמשים בפועל מורים בבית ספר, והם נבחרו בקפידה על סמך כישוריהם. כל מורה לימד את הנושא שבו הוא מתמחה ואליו הוסמך. כדי להגביר את תחושת הביטחון והמסוגלות של תלמידי הקורס, המורים שלימדו אותם בקורס היו אותם מורים שכבית ספרם נערכת ההתנסות בהוראה. ההיכרות של המורה המאמן בבית הספר עם קבוצת התלמידים בעלי הצרכים המיוחדים אפשרה לאחרונים קליטה טובה יותר, ולשני הצדדים התנסות חיובית יותר.

יעדי התכנית למשתתפים

◀ העצמה אישית וקבוצתית המבוססת על מסוגלות, מתוך הכרה בתרומה המשמעותית הפוטנציאלית של כל חברי הקבוצה וביכולתם.

- ◀ הקניית ידע והבנה בנושאים עיוניים ומעשיים בחינוך גופני בכלל ובבית הספר בפרט.
- ◀ שיפור מיומנויות אישיות ותעסוקתיות.
- ◀ התמודדות עם שינויים וקבלת משוב.

יעדי התכנית למכללה

- ◀ קבלת מידע ומשוב על ההיתכנות העתידית של הקורס.
- ◀ יצירת תקדים של הכשרת אוכלוסייה עם צרכים מיוחדים כעוזרי הוראה בחינוך הגופני במסגרות החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי.

מהלך הקורס הראשון

הקורס הראשון נפתח בשנת הלימודים תשע"ז, והתכנית התפרשה על פני שני סמסטרים. הלימודים התקיימו בימי חמישי וכללו שמונה שעות אקדמיות בכל שבוע. בחלק הראשון של הסמסטר הראשון הושם דגש על העצמה אישית ועל הזהות המקצועית, לצד נושאים עיוניים. בהמשך נלמדו הענפים והתכנים המעשיים. בסמסטר השני הושם דגש על הכוונה תעסוקתית ושיפור המיומנויות האישיות, ועל למידת נושאים מתכנית הלימודים העוסקים בקידום אורח חיים בריא (תזונה נכונה, חדר כושר ומשחקי נופש-פנאי).

הקורס כלל גם חמישה ימים מרוכזים של התנסות מעשית, יומיים בבית הספר היסודי משה הס בחולון ושלושה ימים בתיכון עירוני ט' בתל אביב. כל אחד מהימים כלל שש שעות התנסות וצפייה. ההתנסות המעשית תואמה מבעוד מועד עם צוות המורים לחינוך גופני של בתי הספר וקיבלה את ברכת המנהלות.

במסגרת ההכנות לתכנית הלימודים הכין ראש התכנית מצגות אינטראקטיביות שליוו את החומר העיוני של תכנית הקורס. מצגות אלו מלוות באיורים ובסרטוני מולטימדיה כדי שיהיו נגישות לכל המשתתפים על פי רמתם. מערכי השיעורים המעשיים נבנו בצורה מדורגת כדי להתאים לרמות הכושר וליכולות השונות של המשתתפים. מתקנים ועזרים שונים במכללה (מגרש הספורט, אולם הספורט, חדר הכושר, שלד גוף האדם והכיתות החכמות) שוריינו מבעוד מועד.

כלי הערכה

התלמידים מילאו את השאלונים הבאים (ראו נספח):

- ◀ שאלון של שלושה חלקים: שאלון פרטים אישיים, שאלון מסוגלות כללית, ושאלון ציפיות לידע ותוכן פדגוגי ולמיומנויות אישיות ותעסוקתיות
- ◀ שאלון משוב: שביעות רצון מהתכנית וארגונה (באמצע הקורס)
- ◀ שאלון משוב מסכם (בסוף הקורס)
- ◀ בסוף סמסטר א' שאלון משוב כללי, כנהוג בסמינר בכל הקורסים

בסוף השנה נערך גם ריאיון אישי שכלל 15 שאלות מובנות וארבע שאלות חופשיות שנשאלו בעל פה.

ממצאים

ממצאי השאלונים

מספר המשתתפים בקורס – שישה תלמידים בסך הכול – אינו מאפשר ניתוח סטטיסטי אמין של השאלונים בכלים המקובלים. למרות זאת העיון בהם העלה ממצאים חשובים:

- ◀ רמת ההערכה העצמית של המשתתפים הייתה גבוהה מלכתחילה. במהלך הקורס עלתה הרמה עוד, ייתכן שבזכות הידע שצברו.
- ◀ כבר בתחילת הקורס היו לתלמידים ציפיות גבוהות בכל הנוגע לשיפור בהכרת תוכני ידע ותכנים פדגוגיים. בסוף הקורס עלתה מן השאלון תחושה של הישגיות, כנראה בזכות ההשקעה הגבוהה של התלמידים במהלך הקורס, בלמידה למבחנים ובהתנסות המעשית.
- ◀ השיפור בתפיסה העצמית שלהם בהיבט של מיומנויות אישיות ותעסוקתיות נבע כנראה מרמת הלימודים הגבוהה (הם נבחנו על החומר כל שלושה שבועות בממוצע) בשילוב תהליכי סוציאליזציה שהתרחשו בקבוצה.

ממצאי הראיונות

ראיונות פתוחים נערכו עם כל משתתפי הקורס. השאלות העיקריות שנשאלו: האם התכנית תרמה לך? אם כן, במה? כל המשתתפים ללא יוצא מן הכלל השיבו שהם "למדו דברים חדשים" וגם נהנו מאוד, ושהצוות המקצועי היה "חביב וטוב מאוד". להלן דוגמאות לתגובות התלמידים ולפעילויות המשך שלהם:

- < תלמיד אחד ציין שקיבל ביטחון והתחיל לעבוד בפועל כעוזר מדריך באזור מגוריו. ראוי לציין שאותו תלמיד קיבל הצעה לעבוד בשנת הלימודים הבאה בהיקף של יומיים-שלושה בשבוע בבית הספר שבו התנסה, והתקציב להעסקתו יתקבל מהמתנ"סים הרלוונטיים.
- < תלמיד אחר החליט "ללכת על זה", וביקש להצטרף במקום עבודתו לאימונים המקצועיים בתחום האתלטיקה, מתוך תקווה להשתלב בעתיד כעוזר מאמן.
- < שני תלמידים ציינו שהיו רוצים להשתלב בתעשיית חדרי הכושר.
- < תלמיד אחד ציין את "התרומה האישית הגבוהה של הקורס לצרכיו האישיים" ואת ה"כיף" העצום שהוא חווה במהלך השנה. מאחר שהתלמיד לוקה בשיתוק מוחין הוא הבהיר שהוא מודע לקושי האישי שלו להשתלב במערכת בית הספר.

כאמור, מספר המשתתפים הקטן בקורס אינו מאפשר להסיק מסקנות מכלילות, אך חשיבות רבה יש גם להתרשמות הכללית של התלמידים ושל המדריכים כאחד. יצוין שמיעוט המשתתפים אפשר פיתוח יחסי קרבה בין המשתתפים ובין הצוות המקצועי. הביטוי "תחושת משפחה" חזר ועלה בשאלונים וגם בשיחות בעל פה.

תוצאות המשוב

במשוב אמצע הסמסטר הביעו התלמידים את שביעות רצונם מהתנהלות השיעורים ומהעברת החומר על ידי המרצים ("ברור ומובן"); עם זאת, הם ציינו שקצב הלימודים היה מהיר "במידה בינונית", ושתדירות המבחנים הייתה "לא קלה". אך ראוי לזכור שתדירות המבחנים הגבוהה סייעה להעלות רמת הלמידה, הקשב והריכוז, והבטיחה נוכחות גבוהה של התלמידים במהלך שנת הלימודים. למעט תלמיד אחד, אף אחד לא ניצל את מכסת ההיעדרות המותרת במלואה.

הן בשאלון שביעות הרצון והן בראיונות האישיים ציינו כולם את שביעות הרצון הכללית מהתכנית, ובפרט את שביעות הרצון מהצוות המקצועי. ההתנסות המעשית הייתה מרגשת ומאתגרת. המורים בשטח ציינו לחיוב את מידת שיתוף הפעולה של התלמידים בכיתה, ועוזרי ההוראה הרגישו שהם שותפים לעשייה בבית הספר. כולם ציינו שלמדו דברים חדשים, התנסו בתחומי עניין ושמחו לכוון בימי חמישי לסמינר ללימודים.

מסקנות והמלצות

ממהלך הקורס, מממצאי השאלונים ומתגובות התלמידים עולות המסקנות הבאות וההמלצות הנובעות מהן:

- ◀ חשוב מאוד להגדיל את מספר התלמידים המשתתפים בקורס. לצורך זה יש לנקוט את הפעולות הבאות:
 - להתחיל פעולות שיווק ממוקד באמצעות בניית אתר (התחלנו בכך בסוף סמסטר א') שיתחזק באופן שוטף, ולהעלות אליו תמונות ותכנים אחרים.
 - למצוא דרכים לשיתוף פעולה עם ארגונים חברתיים (כמו "מפעלות חינוך"), שישלחו מועמדים לקורס, ואולי גם יממנו את לימודיהם.
 - כדאי לפנות למשרדי הממשלה (ביטוח לאומי, משרד הרווחה, אגף השיקום) בבקשה שיסייעו בהשתתפות בשכר הלימוד.
- ◀ במהלך הקורס הבחנתי אצל תלמידיה אחת לפחות בקשיים רגשיים, בחרדות לקראת מבחן ובצורך "להתאוורר" מדי פעם בפעם במסגרת יום הלימודים הארוך יחסית. מובן שתמכתי, גיליתי אמפתיה ועודדתי במידת האפשר, אך המסקנה המתבקשת היא שכדאי לצרף לקורס מלווה רגשי (איש מקצוע) לטובת אלה שקשה להם להתמודד עם הלחצים בקורס.
- ◀ רצוי שתכנית הקורס תהיה בנויה מ־70 שעות עיוניות, 110 שעות מעשיות ו־20 שעות התנסות בפועל. במהלך הקורס התברר שאין צורך ב־30 שעות התנסות בבית הספר, ומוטב להקצות שעות רבות יותר לפעילות מעשית בסמינר.

סיכום

הקורס הראשון שנערך היה מטבעו "מקרה מבחן", אך לאור הצלחתו ושביעות הרצון של כל המעורבים, מומלץ להמשיך בתכנית ולפתוח קורסים נוספים לבעלי צרכים מיוחדים. פתיחת קורסים נוספים כאלה, הגדלת מספר המשתתפים על ידי שיווק ממוקד ושיתופי פעולה עם גורמים נוספים העוסקים באוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים יאפשרו הערכה מדויקת יותר של תרומתם ותוצאותיהם של קורסים מסוג זה לאוכלוסיית הלומדים, ולא פחות מכך למורי החינוך הגופני בבתי הספר.

מקורות

- בלוך, א', שטיגליץ, ס' וסייקס, י' (2011). "ללמוד על", "ללמוד עם", "ללמוד מ": יצירת המודל החברתי-יוזמי ליחסים בין החברה לבין אנשים עם מוגבלויות. **במעגלי חינוך מחקר עיון ויצירה**, 1, עמ' 13-24.
- גיל, ר' (2008). לחשוב אחרת על אוטוים: מבט מבפנים על יחס החברה ומערכת החינוך לאוטוים בישראל בעשור הראשון למאה ה-21. (מקוון).
- גרינברגר, ל' ולייזר, י' (2008). סטודנטים עם לקויות למידה ונכויות במכללה להכשרת מורים: עמדות מרצים ונכונות למתן התאמה בקורסים. **סוגיות בחינוך מיוחד ובשיקום**, 23 (1), עמ' 5-22.
- יובל, ו' (2015). יום המודעות הבינלאומי לאנשים עם מוגבלויות: ההכללה חשובה. **הארגון**, עמ' 58-60.
- קוינט, ש', שרץ, ז', כרמלי, מ', רוזנברג, ע"מ, ביאלר, ל' ואורן, מ' (2003). ערכת הדרכה: תכנון והפעלת השתלמויות מורים במדע וטכנולוגיה לחטיבת הביניים. (מקוון).
- רונן, ה' (2007). שילוב: סוגיות ומחלוקות. בתוך ש' רייטר, ר' לייזר וג' אבישר (עורכים), **שילובים: לומדים עם מוגבלויות במערכת החינוך** (עמ' 27-56). חיפה: אחווה, היחידה להוצאה לאור.
- רייטר, ש' (1997). **חבר חריג: במערכות הרווחה הבריאות והחינוך**. חיפה: גסטליט.
- רייטר, ש' (2007). "נירמול" השילוב או: השילוב כאורח חיים. בתוך ש' רייטר, ר' לייזר וג' אבישר (עורכים), **שילובים: לומדים עם מוגבלויות במערכת החינוך** (עמ' 57-88). חיפה: אחווה, היחידה להוצאה לאור.
- שבתאי, ע' (2009). מאפיינים של עובדי הוראה, מוטיבציה ומאפייני השתלמות כמנבאים את מידת שביעות הרצון מתהליך פיתוח מקצועי בהשתלמויות במרכז לפיתוח סגלי הוראה. עבודת גמר לקראת התואר מוסמך במגמה לשיטות מחקר, מדידה והערכה. אוניברסיטת תל אביב.

שובל, א', שחף, מ' ולידור, ר' (2014). קווים מנחים לכתובת תכנית לימודים בחינוך הגופני: נייר עמדה. תל אביב: מכון מופ"ת.

Ancil, T. M., Ishikawa, M. E., & Scott, A. T. (2008). Academic identity development through self-determination: Successful college students with learning disabilities. *Career Development for Exceptional Individuals, 31*, 164.

נספח: שאלונים שמילאו התלמידים

שאלון לתלמיד

1. פרטים אישיים

1. מגדר: זכר נקבה
2. שנת לידה: _____
3. השכלה: יסודית תיכונית על-תיכונית אחר. פרט/י: _____
4. דת: יהודי מוסלמי נוצרי אחר: _____
5. מצב משפחתי: רווק/ה נשוי/אה גרושה אחר. פרט/י: _____
6. האם יש לך ילדים? כן לא
7. האם יש לך ניסיון קודם בעבודה חינוכית או טיפולית? כן לא
8. אם יש לך ניסיון קודם, באיזו מסגרת? (ניתן לסמן יותר מאפשרות אחת)
 - מחויבות אישית בביה"ס
 - תנועת נוער
 - צבא / שירות לאומי
 - אחר: _____
9. האם את/ה סובלת/מלקות כלשהי? כן לא
10. אם כן, איזו לקות? _____
11. באיזה גיל אובחנת? _____

2. מסוגלות כללית

קראו את השאלון וסמנו את מידת הסכמתכם לנאמר בהיגדים לפי הסקלה הבאה:
 =כלל לא 2=במידה בינונית 3=במידה רבה מאוד

כלל לא	במידה בינונית	במידה רבה מאוד	
1	2	3	1. אני יכול להשיג את מרבית המטרות שהצבתי לעצמי
1	2	3	2. כאשר אני ניצב מול משימות קשות, אני בטוח שאוכל לבצען
1	2	3	3. באופן כללי, אני חושב שאני יכול להשיג את מה שחשוב לי
1	2	3	4. אני יכול להצליח בכל משימה כאשר אני נחוש בדעתי
1	2	3	5. אוכל לעמוד באתגרים רבים בהצלחה
1	2	3	6. אני בטוח שאני יכול לבצע את היטב את מרבית המשימות
1	2	3	7. בהשוואה לאנשים אחרים, אני יכול לבצע את רוב המטרות היטב
1	2	3	8. אף כאשר המצב קשה, אני יכול לבצע טוב למדי

3. ציפיות מהתכנית

כלל לא	במידה מעטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
1	2	3	4	5	1. התכנית תעמיק את הידע שלי בנושא מערכת הנשימה
1	2	3	4	5	2. התכנית תעמיק את הידע שלי בנושא מערכת השרירים
1	2	3	4	5	3. התכנית תשפר את ההבנה שלי בנושא אתלטיקה קלה
1	2	3	4	5	4. אקבל כלים לעבודה עם ילדים בשיעורי ספורט בבית הספר
1	2	3	4	5	5. אקבל חומרי למידה לשימוש בבית הספר עם הילדים
1	2	3	4	5	6. אלמד איך להדריך ילדים בשיעורי ספורט
1	2	3	4	5	7. אעמיק את הידע שלי בכל הקשור למשחקי נופש ופנאי
1	2	3	4	5	8. אלמד איך להיות שופט בענפי הספורט השונים
1	2	3	4	5	9. אעמיק את הידע שלי בנושא משחקי כדור
1	2	3	4	5	10. אעמיק בהבנה של רעיונות ועקרונות הקשורים בכושר גופני
1	2	3	4	5	11. אשפר את המיומנויות שלי להקשיב לזולת ולכבד אותו
1	2	3	4	5	12. אני רגיש ומושפע מיחסי האנוש של חברי לקבוצת הלימוד
1	2	3	4	5	13. אשפר את יכולתי לקיים יחסי אנוש טובים עם מגוון אנשים
1	2	3	4	5	14. אהיה מודע יותר לחוזקות ולחולשות שלי
1	2	3	4	5	15. אלמד להיות יותר עצמאי/ת, עובד/ת ביעילות ללא צורך בפיקוח צמוד

כלל לא	במידה מעטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
1	2	3	4	5	16. אלמד על החשיבות שיש לשידור אופטימיות ואנרגיה חיובית לסביבה
1	2	3	4	5	17. אשפר את יכולתי לעמוד בלוחות זמנים
1	2	3	4	5	18. אלמד כיצד ניתן ללמוד מטעויות ולקבל משוב, כולל ביקורת
1	2	3	4	5	19. אלמד כיצד לעבוד בשיתוף פעולה כחבר/ה בצוות
1	2	3	4	5	20. אשפר את הביטחון העצמי ואת האמונה שלי ביכולת ביצוע מטלות בארגון שבו אעבוד
1	2	3	4	5	21. אלמד כיצד לקבל החלטות בארגון שבו אעבוד

שאלון שביעות רצון מתהליך הרישום וההשתלמות

המקור שממנו נלקחו השאלות	השאלון והממדים שנכללו בו	דוגמאות לפריטים	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא
			סופ"ש	סופ"ש	סופ"ש	סופ"ש	סופ"ש
קוינט, שרץ, כרמלי, רוזנברג, ביאלר ואורן, 2003	שביעות רצון מהתכנית: היבטים ארגוניים	<ul style="list-style-type: none"> אני שבע/ת רצון מסדרי הרישום אני שבע/ת רצון מארגון ההשתלמות אני שבע/ת רצון מהתנאים הפיזיים ללמידה אני שבע/ת רצון מאדיבות הצוות 					
סך הכול							
שבתאי (2009)	שביעות רצון כללית	<ul style="list-style-type: none"> המכללה דאגה להפעלתה התקינה של ההשתלמות בתחילת ההשתלמות קיבלתי מידע מקיף על מטרת ההשתלמות ותכניה תכנית ההשתלמות התאימה להיקף השעות שלה תכנית ההשתלמות הותאמה לצרכים שעלו בהשתלמות על ידי המשתלמים במהלך ההשתלמות המרצה התייחס/ה לשאלות המשתלמים ונתן/ה אפשרות להעלות רעיונות ולהגיב החומרים שהובאו להשתלמות היו עדכניים בהשתלמות נעשה שימוש בדרכי הוראה מגוונות ההשתלמות העשירה את ידיעותי הנושאים שלמדתי בהשתלמות קשורים לתחום עבודתי האווירה החברתית בקבוצה הייתה נעימה עד כה ההשתלמות תואמת את ציפיותי 					
סך הכול							

שאלון מסכם: שביעות רצון והערות

שאלון לתלמיד

מגדר _____ קוד אישי _____

אנא ציינו את מידת שביעות רצונכם מתהליך הרישום ומן ההשתלמות עד כה:

כלל לא	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	
1	2	3	4	5	1. אני שבע/ת רצון מסדרי הרישום
1	2	3	4	5	2. אני שבע/ת רצון מארגון ההשתלמות
1	2	3	4	5	3. אני שבע/ת רצון מהתנאים הפיזיים ללמידה
1	2	3	4	5	4. אני שבע/ת רצון מאדיבות הצוות
1	2	3	4	5	5. המכללה דאגה להפעלת התקינה של ההשתלמות
1	2	3	4	5	6. בתחילת ההשתלמות קיבלתי מידע מקיף על מטרת ההשתלמות ותכניה
1	2	3	4	5	7. תכנית ההשתלמות התאימה להיקף השעות שלה
1	2	3	4	5	8. תכנית ההשתלמות הותאמה לצרכים שעלו בהשתלמות על ידי המשתלמים
1	2	3	4	5	9. במהלך ההשתלמות המרצה התייחס/ה לשאלות המשתלמים ונתן/ה אפשרות להעלות רעיונות ולהגיב
1	2	3	4	5	10. החומרים שהובאו להשתלמות היו עדכניים
1	2	3	4	5	11. בהשתלמות נעשה שימוש בדרכי הוראה מגוונות
1	2	3	4	5	12. ההשתלמות העשירה את ידיעותי

כלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
1	2	3	4	5	13. הנושאים שלמדתי בהשתלמות קשורים לתחום עבודתי
1	2	3	4	5	14. האווירה החברתית בקבוצה הייתה נעימה
1	2	3	4	5	15. עד כה ההשתלמות תואמת את ציפיותי

מה תרמה לי התוכנית באופן אישי? נא לפרט אם כן כיצד...
